

RECENZJE

PIERWSZY BUŁGARSKI PODRĘCZNIK UNIWERSYTECKI Z GEOGRAFII LUDNOŚCI I OSADNICTWA

Podobnie jak w innych krajach postkomunistycznych, Bułgarii nie ominęła terytorialna eksplozja szkolnictwa wyższego. Obecnie w kraju tym funkcjonuje ponad 50 uniwersytetów, akademii i instytutów. W kilku z nich działają katedry geografii lub takie, które zawierają aspekty geograficzne w swoim zakresie naukowo-dydaktycznym. Pod tym względem, oprócz Uniwersytetu Sofijskiego, gdzie zakład geografii powstał prawie 100 lat temu, wybijają się uniwersytety w Blagoewgradzie i Wielkim Tyrnowie, ostatnio też w Szumenie.

Otóż ewenementem ostatnich lat było wydanie przez dwóch adiunktów uniwersytetu wielkotyrnowskiego – P. Sławejkowa i R. Jankowa, pierwszego w kraju podręcznika z ogólnej geografii ludności i osadnictwa (P. Sławejk ow, R. Jank ow, *Geografija na naselenieto i selisztata*, wyd. Uniw. w W. Tyrnowie, 1955).

Opracowanie to, już z racji pionierskiego charakteru, objętości i bogactwa informacji (275 stron, 17 rysunków, 29 tabel i 112 źródeł literatury) jest warte przedstawienia specjalistom. Zresztą podręczniki tego typu są rzadkością również w krajach rozwiniętych. Jednocześnie, jak nam się wydaje, obecnie rośnie zapotrzebowanie właśnie na literaturę dydaktyczną, zachowującą przy tym dobry poziom naukowy. Jest to też na rękę autorom, gdyż literatura dydaktyczna mająca wielu czytelników, jest znacznie lepiej wynagradzana od studiów badawczych, publikowanych w wydawnictwach o niewielkim nakładzie.

Następną zaletą omawianej pracy jest podanie stosunkowo nowej informacji w skali świata, oryginalna struktura, dobra znajomość zagadnień ludnościowo-osadniczych zarówno w ujęciu przestrzennym, jak i demograficzno-statystycznym oraz dostępny styl narracji.

Podręcznik ów składa się z następujących części i rozdziałów:

Część A. *Geografia ludności świata*, która została opracowana przez P. Sławejkowa, stanowiąca 2/3 objętości całego podręcznika i zawierająca rozdziały:

1. Geografia zaludnienia świata – okresy antyczny, średniowieczny, oświecenia, rozwój wiedzy geograficznej o ludności w w. XIX i XX, oraz podstawowe kierunki geografii społecznej, ludności i osadnictwa.

2. Istota, przedmiot, zadania i powiązania geografii ludności. Metody badawcze.

3. Pochodzenie człowieka – rozwój wiedzy oraz podstawowe etapy antropogenezy.

4. Dynamika i rozmieszczenie ludności – źródła informacji o ilości i reprodukcji. Koncepcje wzrostu zaludnienia. Rozmieszczenie w skali świata.

5. Struktura ludności – według płci, wieku, stanu matrymonialnego, rasy, przynależności etnicznej, wyznania, wykształcenia i struktury osiedleńczej.

6. Reprodukacja naturalna – składniki, pojęcia. Przejście demograficzne. Typy reprodukcji. Podstawowe wskaźniki analizy reprodukcji ludności. Wskaźniki zawarcia małżeństw i rozwodów na świecie. Urodzenia, zgony, przyrost naturalny.

7. Migracje – treść, typy, czynniki. Znaczenie i dynamika migracji. Przegląd historyczny ruchów migracyjnych w świecie.

8. Zasoby siły roboczej. Treść i pojęcia związane z ukształtowaniem i realizacją siły roboczej. Cechy geograficzne zatrudnienia i bezrobocia w świecie.

9. Metody prognozowania ludności i zasobów siły roboczej. Istota i klasyfikacja prognoz demograficznych. Metody prognozowania przy stałym reżimie reprodukcji oraz za pośrednictwem modeli demograficznych.

Część B. Geografia osadnictwa została opracowana przez R. Jankowa. Jest ona bardziej tezewo potraktowana. Zajmuje tylko 1/3 objętości podręcznika. Ważniejsze rozdziały to: zasiedlenie a tworzenie sieci osadniczych, geografia miast, geografia osadnictwa wiejskiego, cechy typologiczne i regionalne urbanizacji, modele geourbanistyczne.

W końcu umieszczono krótkie streszczenie angielskie. Pracę zamyka 7 tabel podających dane statystyczno-demograficzne w skali świata.

Autorzy są zwolennikami geografii zaludnienia i osadnictwa *sensu stricto*, tj. nie włączają w jej zakres zagadnienia geografii socjalnej i politycznej, chociaż w wielu wypadkach sygnalizują o odpowiednich aspektach. Ogólnie analiza zjawisk geograficzno-ludnościowych jest głębsza i w miarę wyczerpująca. Niedobre wrażenie robi jakość papieru i wykresów.

Podręcznik, szczególnie jego pierwsza część jest bardzo aktualny, przedstawia dobry poziom naukowo-dydaktyczny i pod tym względem może być interesujący dla wykładowców z tematyki przestrzenno-ludnościowej.